

Ένας Ντε Σαντ στα σύγχρονα σαλόνια

ΤΕΤΑΡΤΗ, 15 ΜΑΡΤΙΟΥ 2017 08:27

Για την παράσταση της ομάδας Nova Melancholia *Τα χρόνια της αθωότητας*, σε σκηνοθεσία Βασιλή Νούλα, η οποία παρουσιάζεται στη Μικρή Σκηνή της Στέγης του Ιδρύματος Ωνάση μέχρι και τις 26 Μαρτίου.

Του **Νίκου Ξένιου**

Η περφόρμανς *Τα χρόνια της αθωότητας* της ομάδας Nova Melancholia που παρουσιάζεται στη Μικρή Σκηνή της Στέγης Ιδρύματος Ωνάση βασίζεται σε ένα κεφάλαιο της πολιτικής-ερωτικής αλληγορίας *Αυτοκράτειρα* του Δούκα Καπάνταη (εκδ. Νεφέλη) [1]. Επί σκηνής οι ηθοποιοί Κώστας Κουτσολέλος, Βίκυ Κυριακουλάκου, Αλέξια Σαραντοπούλου, Δέσποινα Χατζηπαυλίδου και το μουσικό σχήμα «Το κορίτσι κοιμάται».

Το σεξ ως τιμωρία

Ερμηνεύοντας την Αυτοκράτειρα, η ομάδα των ηθοποιών φιλοτεχνεί μια εξεζητημένη μορφή πορνογραφίας επιδιώκοντας τη σεξουαλική διέγερση των θεατών. Έτσι διατηρεί για τον εαυτό της το προνόμιο να κάνει ένα από σκηνής δοκίμιο σαδομαζοχισμού και βίας.

Το να παρακολουθείς ένα λογοτεχνικό κείμενο δραματοποιημένο αποτελεί μια ιδιαίτερη πνευματική απόλαυση. Όμως μια παράσταση υπερβαίνει την απλή εκφώνηση του κειμένου: ερμηνεύοντας την *Αυτοκράτειρα*, η ομάδα των ηθοποιών φιλοτεχνεί μια εξεζητημένη μορφή πορνογραφίας

επιδιώκοντας τη σεξουαλική διέγερση των θεατών. Έτσι διατηρεί για τον εαυτό της το προνόμιο να κάνει ένα από σκηνής δοκίμιο σαδομαζοχισμού και βίας. Η εξουσία, υπό αυτό το πρίσμα, συνθλίβει την ερωτική επιθυμία. Η εξουσία, το αμέσως επόμενο λεπτό, σε μίαν αποκαλυπτική αντιστροφή, ενισχύει την ερωτική επιθυμία. Τέλος (και αυτό είναι τρομακτικό) η εξουσία υποτάσσει τη σεξουαλική επιθυμία και την κάνει τυφλό της όργανο. Η εξουσία των ανδρών, και κατ' επέκτασιν η διεγερτική υποταγή των γυναικών σε αυτό το μοντέλο εξουσίας. Τι άλλο, ει μη μια αντιδραστική, άνευ προηγουμένου σκοταδιστική εκδοχή του σεξ;

Σε κάθε περίπτωση, αυτό που προέχει στο κείμενο είναι η σκιαγράφηση μιας εφιαλτικής εξουσίας. Η εξουσία αυτή παρουσιάζει τον βασιανισμό της γυναίκας ως λαϊκό θέαμα, πιθανόν αντικατοπτρίζοντας θεμελιώδεις φαντασιώσεις της πλειοψηφίας του ανδρικού πληθυσμού. Πως η κλειτορίδα που απολαμβάνει την ηδονή είναι ένοχη. Πως πρέπει να τιμωρηθεί. Πως πρέπει να αποδεχθεί την τιμωρία ως πηγή ηδονής. Πως ο τιμωρός πρέπει να είναι ο ίδιος ο καρπός της αμαρτωλής αυτής κοιλίας. Και αυτή η διαδικασία φέρει τον αποτρόπαιο τίτλο «Το σφράγισμα». Τι πιο νοσηρό; Και μάλιστα εις κοινήν θέαν όλου του ανδρικού αλλά και του γυναικείου πληθυσμού της κοινότητας. Το εξιλαστήριο θύμα που θανατώνεται δια βιασμού είναι η Μητέρα, η κάθε είδους μητέρα που υπό άλλες συνθήκες θα ήταν η κυρίαρχη. Που, τελικά, η επικράτεια της δεν είναι τα υλικά σύνορα της κοινότητας των ανθρώπων, αλλά το βασίλειο της φαντασίωσής τους. Ο Φρόνυτ, ο Βίλχελμ Ράιχ, ο Λακάν, οι μεταφροϋδικοί, όλες οι καταχωρημένες μας αναλυτικές προσεγγίσεις της λίμπιντο και των πολιτικών της παραμέτρων στην παράσταση αυτήν προσλαμβάνουν την ελευθεριότητα της σκηνικής απόδοσης του μη επιτρεπτού.

Ακαλαίσθητο αλλά επιθυμητό

Μοιάζει σαν να επαναλαμβάνει το αυτονόητο: πως η Τέχνη δεν υπόκειται σε κανόνες ηθικής.

Συμβαίνει το εξής αντιφατικό στα *Χρόνια της αθωότητας*: οι κάπως σχηματικοί χαρακτήρες του έργου προβαίνουν σε τόσο ακραίες, ανίερες σεξουαλικές πράξεις που αγγίζουν τον θάνατο, δηλαδή είναι θιασώτες του Αντιαισθητικού, στις ίδιες όμως αναλογίες με τις οποίες θα μπορούσαν να υπηρετούν το Υψηλό. Σε κάθε περίπτωση, είναι πληκτική η μορφή εξουσίας που διαγράφεται μέσα από αυτές τις ενέργειες: η παθογένειά της είναι καταφανής, η ελλειπτικότητά της επίσης, η ανάγκη της για «βαμπιρική» απορρόφηση της ανθρώπινης λίμπιντο επίσης. Το μόνο που έχει κανείς να παρατηρήσει είναι πως ο ακραίος αμοραλισμός της εξάπτει, όχι μόνον το ενδιαφέρον αισθησιακής τάξεως, αλλά και το ενδιαφέρον διανοητικής τάξεως: στο κείμενο κυριαρχεί η λογική, καθώς και η αδήριτη ανάγκη να διαρραγούν τα όρια της ηθικής. Μοιάζει σαν να επαναλαμβάνει το αυτονόητο: πως η Τέχνη δεν υπόκειται σε κανόνες ηθικής.

Ο καταναγκασμός και η τελετή υποταγής ανάγονται σε αξιώματα, ενώ η κυρίαρχη τελετή έχει ποινικό χαρακτήρα.

Η εμμονή στον λεσβιακό έρωτα διασταυρώνεται με τις ενοχές που επισύρει στο κοινωνικό σώμα. Τρεις γυναικείες μορφές επιτυγχάνουν απανωτούς κλειτοριδικούς οργανισμούς ενώ σερβίζουν σάι η μια στην άλλη. Η Μητέρα ενοχοποιείται από μόνη της και βιάζεται από τον γιο της. Η αδελφή ηδονίζεται βλέποντας τον βιασμό της μητέρας της, ενώ συμβάλλει στον αυνανισμό του αδελφού της. Ο καταναγκασμός και η τελετή υποταγής ανάγονται σε αξιώματα, ενώ η κυρίαρχη τελετή έχει ποινικό χαρακτήρα. Στις σιωπές του έργου υποκρύπτονται πολιτικές αναφορές, καθώς ο αφηγητής είναι συνειδητά οπαδός των σεξουαλικών παρεκτροπών και των ακόλαστων επιδόσεων του αρσενικού πληθυσμού αυτής της μελλοντικής «πολιτείας», και μάλιστα μέσα από την κλειδαρότρυπα: το θέαμα είναι η ανατριχιαστική επιβολή μιας ποινής καφκικών διαστάσεων στη Μητέρα, που πρέπει να τιμωρηθεί για τις λεσβιακές της επιδόσεις. Οι ενήλικοι είναι συνένοχοι στην ποινή, ενώ τα παιδιά μισούνται σε ηδονές άκρως απαγορευμένες, που επιχειρούν να καταλύσουν αρχετυπικά σεξουαλικά ταμπού: την αιμομειξία, σε όλες της τις μορφές, την ασέβεια προς τον γονέα, την ασέβεια προς το άλλο φύλο, την κατάργηση των ορίων της ηθικής και της ευπρέπειας.

Όλοι εσείς οι ματάκηδες και οι διαστροφικοί

Σαρκάζοντας τα επίπλαστα όρια του διεγερτικού και του αισθητικά «καθαγιασμένου» ερωτισμού, το ειλικρινές αυτό κείμενο καινοτομεί ως προς ένα βασικό σημείο: παρουσιάζει μια δυστοπία σε απροσδιόριστο τόπο και χρόνο που όμως συνιστά, παράλληλα, και κοινωνία ολοκληρωτικού τύπου απολύτως ανδροκρατούμενη.

«...Καταλαβαίνετε τώρα... Η διάκριση μεταξύ "ερωτικής λογοτεχνίας" και "πορνογραφίας"... Η διάκριση μεταξύ "έρωτα" και "σεξ"..., μεταξύ "σεξ" και "αγάπης"..., μεταξύ "αισθησιακής ταινίας" και "πορνό"..., μεταξύ "αισθησιακής φωτογράφισης" και "γυμνού"... Καταλαβαίνετε τώρα κύριοι... καταλαβαίνετε τι αρρωστημένοι και, κυρίως, τι απύθμενα ηλίθιοι εγκέφαλοι είχαν εισηγηθεί αυτές τις διακρίσεις... Ναι, τόσο σκοτεινά ήταν εκείνα τα χρόνια, που οι μεγάλοι πορνογράφοι του παρελθόντος αναγκάζονταν να παρουσιάζουν τα αριστουργήματά τους, όχι ως αυτό που όντως ήταν και όπως τους άρμοζε, τουτέστιν, να τα παρουσιάζουν με παρρησία και με υπερηφάνεια, και να τα παρουσιάζουν ως πορνογραφήματα, αλλά κρύβονταν πίσω από τις γελοίες αυτές, χρήσιμες ωστόσο, όπως εξάλλου και αποδείχτηκε, ετικέτες...». Σαρκάζοντας τα επίπλαστα όρια του διεγερτικού και του αισθητικά «καθαγιασμένου» ερωτισμού, το ειλικρινές αυτό κείμενο καινοτομεί ως προς ένα βασικό σημείο: παρουσιάζει μια δυστοπία σε απροσδιόριστο τόπο και χρόνο που όμως συνιστά, παράλληλα, και κοινωνία ολοκληρωτικού τύπου απολύτως ανδροκρατούμενη. Με αυτό το δεδομένο, το έργο (κι εδώ μιλώ για την περφόρμανς των Nona Melancholia) αναδεικνύει το ερωτογραφικό ως ανατροπή της ειθισμένης του αντίληψης ως συγκεκαλυμμένου ή ημίγυμνου. Στη θέση του καθιερώνει την ολοκληρωτική απογύμνωση του ενστίκτου και την θραύση των φραγμών αιώνων. Ο συγγραφέας προσδίδει φαλλοκρατικά, βίαια, σαδιστικά γνωρίσματα στη μυθοπλασία του με προφανή στόχο να εξοργίσει, καταργώντας οριστικά την ψευδεπίγραφη διάκριση αισθησιακού και πορνογραφικού.

Οι ηθοποιοί έχουν έργο δύσκολο να επιτελέσουν καθώς απογυμνώνονται, εκτίθενται και μας εκθέτουν, αυτοσαρκάζονται, γελοιοποιούνται και γελοιοποιούν όσους τους κοιτούν, χαμογελούν και υποδύονται τον οργασμό που απορρέει από την ακατανόητη κτηνωδία.

Ένα άλμπουμ τεραστίων διαστάσεων μάς ξεναγεί στον ιδεατό αυτόν τόπο της απελευθέρωσης και της ερωτικής ασυδοσίας, ο αήθης χαρακτήρας του οποίου τον καθιστά δύσβατο, ακανθώδη, φρικιαστικό, αλλά παράλληλα και ποθητό, με μια περίεργη αναλογία έλξης-απόθησης: «Ένας πλανήτης που δεν έχει καμία σχέση με τον δικό μας», γράφει το άλμπουμ, και μετά η σελίδα αλλάζει: «Άνθρωποι που δεν έχουν καμία σχέση με εμάς». Ακούγεται μια ρομαντική μουσική που κάνει αντίστιξη με τα τεκταινόμενα επί σκηνής, κι αμέσως μετά ακούγεται ο ήχος από το διαφημιστικό trailer της ταινίας *Age of Innocence* του Μάρτιν Σκορτσέζε. Σταδιακά, σε επίπεδο αστικής ενασχόλησης σαλονιού (τύπου Λακλός) αρχίζει η αφήγηση της σαδομαζοχιστικής φαντασίωσης, που ευθέως παραπέμπει στη *Ζυστίν και Ζυλιέτ* του Σαντ και εμμέσως στο *Σαλό* του Πιερ Πάολο Παζολίνι. Οι ηθοποιοί έχουν έργο δύσκολο να επιτελέσουν καθώς απογυμνώνονται, εκτίθενται και μας εκθέτουν, αυτοσαρκάζονται, γελοιοποιούνται και γελοιοποιούν όσους τους κοιτούν, χαμογελούν και υποδύονται τον οργασμό που απορρέει από την ακατανόητη κτηνωδία. Επιτυχημένη η σκηνοθετική παρέμβαση του Βασίλη Νούλα, με πεπειραμένο χειρισμό του κοινού και οξύτατη αντίληψη του συγκεκριμένου είδους πρόκλησης που αποπειράται.

[1] Η σχέση της *Nova Melancholia* με τη λογοτεχνία είναι στενή και έντονη από το ξεκίνημα της ομάδας. Η πρώτη τους «επιτυχία» ήρθε με το *Αηδίασμα* το 2008, μια περφόρμανς βασισμένη σε δύο αφηγήματα του Ν.Γ. Πεντζίκη. Ακολούθησαν τα πεζογραφήματα του Γιώργου Χειμωνά (*Πεισίστρατος* και *Ο θάλαμος*, 2010), του Γιώργου Ιωάννου (*Οι κότες και οι ψύλλοι*, 2012, και *Ομόνοια 1980*, 2013), του Μάριου Ποντίκα (*Άπνοια*, 2015). Επίσης, υλικό και έμπνευση για θεατρικές περφόρμανς τους αποτέλεσαν τα ποιήματα του Νίκου Καρούζου (*Χρονσπάνδη*, 2011), του Μίλτου Σαχτούρη (*Εκτοπλάσματα*, 2013) και του Νίκου Αλέξη Ασλάνογλου (*Ωδές στον πρίγκιπα*, 2015).

* Ο **ΝΙΚΟΣ ΞΕΝΙΟΣ** είναι εκπαιδευτικός και συγγραφέας.